

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА
ПІДПРИЄМНИЦТВО»**

ОРБА ДМИТРО АНДРІЙОВИЧ

УДК 336.717.137
(індекс)

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО
УПРАВЛІННЯ**

Галузь знань 07 – Управління та адміністрування

Спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

Освітньо-професійна програма - Фінанси, банківська справа та страхування

Ступінь вищої освіти - магістр

**АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи магістра**

Краматорськ – 2020

Кваліфікаційною роботою магістра є рукопис
Роботу виконано у Донбаській державній машинобудівній академії
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ).

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
(консультант)

Єлецьких Світлана Яківна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ), завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та підприємництва.

Офіційний рецензент – кандидат економічних наук, доцент

Фоміченко Інна Петрівна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ), завідувач кафедри менеджменту.

Захист відбудеться 22 грудня 2020 року о 09:00 годині на засіданні державної
екзаменаційної комісії у Донбаській державній машинобудівній академії
Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ,
бул. Машинобудівників, 39а, ауд. 2319.

Автореферат кваліфікаційної роботи магістра викладено на офіційному сайті
Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки
України.

Відповідальний за НДРС
на кафедрі «Фінанси, банківська справа
та підприємництво»
канд. екон. наук, доцент

А.В. Гаврікова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах структура джерел фінансування є важливим аспектом, що визначає економічний стан комерційного банку – його конкурентоспроможність, фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність і прибутковість. Більшість комерційних банків України внаслідок неефективного управління своїми ресурсами втрачають прибутки, зазнають фінансових труднощів, не можуть забезпечити ліквідність банку, як результат деякі з них стають банкрутами.

В умовах, що склалися в економіці, виникає потреба швидкого реагування на зовнішнє та внутрішнє середовище, які впливають на результат діяльності банку. Структура джерел забезпечення комерційного банку має постійно змінюватися протягом року залежно від багатьох факторів, зокрема від стану активів, фінансового результату, політики формування та використання елементів структури капіталу, тому питання її аналізу потребують постійної уваги. Актуальність дослідження складових сукупного капіталу комерційних банків визначається безпосереднім їх впливом на результати фінансової діяльності та побічним впливом на ставлення до неї власників, інвесторів, кредиторів, конкурентів.

Дуже важливо, щоб при дослідженні банківського капіталу урахувалася не тільки специфіка окремих елементів банківського капіталу, а й їх взаємозв'язок та взаємозалежність. На цей час майже недостатньо наукових праць, в яких би містилося комплексне дослідження економічної сутності банківського капіталу, формування власного та позикового капіталу банку, залучення ним коштів на депозитній і позиковій основі. Все вище означене обумовило актуальність роботи.

Структура капіталу банку має принципову відмінність від аналогічної структури сучасних підприємств. Суть розходжень полягає в тому, що власний капітал банку становить меншу частину всіх його коштів, а зобов'язання – найбільшу. Причина цього – особлива роль банку в економіці як фінансового посередника, його виняткове право прийняття внесків юридичних і фізичних осіб, унаслідок чого банк не може функціонувати переважно на основі лише своїх власних коштів.

Комерційні банки становлять основу банківської системи країни. Від них великою мірою залежить стабільність економіки країни. Вони повинні бути ефективним інструментом реалізації політики економічного зростання. Управління структурою капіталу є одним із найбільш важливих і складних завдань, які вирішуються у процесі фінансового управління комерційним банком. Тому попередньо пропонується провести ґрунтовне дослідження елементів структури капіталу. Це питання є дискусійним і недостатньо висвітленим в економічній літературі, незважаючи на значну кількість праць з цього приводу.

Вивчення опублікованих за даною проблематикою робіт, методологічних концепцій, методичних підходів та практичних розробок дозволили зробити висновок про те, що питання пошуку й формування концептуальних і методологічних підходів до вирішення завдання оптимізації структури кредитного портфеля банку, особливо в нестабільному зовнішньому середовищі, недостатньо

розроблені як у науковому, так і в організаційно-методологічному аспектах. Це негативно впливає на дохідність банківських установ і взагалі – на стабільність функціонування банківської системи.

Сучасна кредитна політика банків яка проводиться в Україні, дуже тісно пов'язана із багатьма факторами які мають великий вплив на неї, такі як геополітика та політико-економічна ситуації в країні.

Актуальність вирішення зазначених питань та їх практична значущість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його мету та основні завдання.

Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає в дослідженні теоретичних основ формування кредитного портфеля комерційного банку, проведення аналізу кредитного портфелю банків України та АТ «УкрСиббанк» за 2016-2018 роки, а також розробка заходів щодо зниження ризикованості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк».

Метою написаної кваліфікаційної роботи магістра є послідовне вирішення таких завдань:

- вивчення поняття кредитного портфеля комерційного банку його характеристика та структури;
- розглянуті основи формування та управління кредитним портфелем комерційного банку;
- визначити методів та способів аналізу кредитного портфеля банку;
- проведення аналізу кредитних портфелів банків України;
- здійснення аналізу динаміки та структури кредитного портфеля комерційного банку АТ «УкрСиббанк»;
- проаналізувати якість кредитного портфеля комерційного банку АТ «УкрСиббанк»;
- розглянуті заходи щодо мінімізації кредитного ризику як основ ефективного управління банком;
- впровадження диверсифікації кредитного портфеля комерційного банку АТ «УкрСиббанк» як способу зниження його ризикованості;
- впровадження сек'юритизації, як методу оптимізації управління ризиком кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк».

Об'єктом дослідження є кредитний портфель банків України та АТ «УкрСиббанк за 2016-2018 роки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних підходів щодо зниження ризикованості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк».

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою магістерського дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, фінансів, праці вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків з питань оцінки структури та динаміки кредитного портфеля банку. В роботі використовуються наступні методи дослідження: реферативний (при огляді та підборі літературних джерел); аналізу (при розгляді сутності кредитного портфелю банку та методики його аналізу, при аналізі фінансових показників діяльності аналізованого банку); табличний (для аналізу та узагальнення даних); групування та порівняння.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи магістра становлять законодавчі акти України та нормативно-правові документи, що регламентують діяльність банків в Україні, наукові праці закордонних і вітчизняних вчених за темою дослідження, фінансова звітність банків, банківських асоціацій, огляди інформаційно-аналітичних та рейтингових агентств, матеріали науково-практичних конференцій, а також інформація з офіційного сайту АТ «УкрСиббанк».

Наукова складова кваліфікаційної роботи магістра полягає у:

– подальшому дослідженні:

– теоретичних основ формування та управління кредитного портфеля комерційного банку;

– понятійно-категорійного апарату кредитної діяльності банку, а саме уточнення змісту поняття «кредитний портфель», визначення його характеристики та структури;

– теоретичних основ визначення методики та способів аналізу кредитного портфеля банку;

– подальшому розгляді:

– підходів до аналізу динаміки та структури кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк»;

– підходів до аналізу якості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» з погляду ризику;

– підходів до аналізу кредитного портфеля банків України;

– подальшому розвитку і реалізації:

– існуючих напрямів мінімізації кредитного ризику як основ ефективного управління банком;

– існуючих підходів щодо впровадження диверсифікації як способу зниження ризикованості кредитного портфеля;

– існуючих підходів щодо впровадження сек'юритизації як методу управління проблемними кредитами.

Перший розділ кваліфікаційної роботи магістра присвячено дослідженню теоретичних основ формування кредитного портфеля комерційного банку. В його межах визначено поняття кредитного портфеля, його характеристика та структура; розглянуті основи формування та управління кредитним портфелем комерційного банку; визначені методи та способи аналізу кредитного портфеля банку;

В другому розділі кваліфікаційної роботи магістра був проведений аналіз кредитного портфеля банків України та АТ «УкрСиббанк» за 2016-2018 роки; проводиться аналіз кредитного портфеля банків України; проводиться аналіз динаміки та структури кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» а також аналіз якості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» з погляду ризику. На основі узагальнених даних про результати аналізу кредитного портфеля банку, розроблено основні заходи щодо зниження ризикованості кредитного портфеля банку, які викладено **в третьому розділі** кваліфікаційної роботи магістра. На даному етапі визначено основні шляхи мінімізації кредитного ризику як основи ефективного управління банком, а також розглянуто метод диверсифікації кредитного портфеля комерційного банку АТ «УкрСиббанк» як способу зниження його ризикованості та

запропоновано впровадження сек'юритизації як методу оптимізації управління ризиком кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоноване впровадження диверсифікації кредитного портфеля як способу зниження його ризикованості, а також сек'юритизація як метод оптимізації управління ризиком банку, яке викладено у третьому розділі кваліфікаційної роботи магістра, доведено до рівня практичних рекомендацій щодо зниження ризикованості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» та можуть бути використані банківськими установами.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, переліку використаної літератури (53 найменувань на 6 сторінках) і додатків, містить 21 таблиць і 16 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 134 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи формування кредитного портфеля банку» визначено поняття кредитного портфеля, його характеристика та структура; розглянуті основи формування та управління кредитним портфелем комерційного банку; визначити методи та способи аналізу кредитного портфеля банку;

Кредитний портфель комерційного банку необхідно розглядати в широкому та вузькому значеннях. Кредитний портфель банку в широкому значенні – це комплексний інструмент управління (активами і пасивами) банку; у вузькому – набір кредитних інструментів для досягнення таких цілей, як: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп приросту очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг.

Структура кредитного портфеля банку може вважатися задовільною в тому випадку, якщо питома вага кредитів без забезпечення, сумнівних для повернення, прострочених і пролонгованих складає не більш 50%.

Обсяг і структура кредитного портфеля банку визначаються такими чинниками, як: офіційна кредитна політика банку; правила регулювання банківської діяльності; величина капіталу банку; досвід і кваліфікація менеджерів; рівень дохідності різних напрямів розміщення коштів.

Банківські установи зацікавлені змінювати структуру кредитного портфеля з метою отримання найбільш сприятливих значень його цільових характеристик – дохідності, ризику та ліквідності. Цілі формування кредитного портфеля можуть змінюватися в залежності від ставлення банку до ризику, але основною метою є отримання прибутку і збереження капіталу.

У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, яка має свій рівень дохідності і відповідний рівень

ризик. Отже, основними критеріями кредитного портфеля є кредитний ризик і дохідність.

Одним з основоположних моментів у розміщенні банківських ресурсів є формування кредитного портфеля. У процесі формування кредитного портфеля банк повинен дотримуватися загального для всіх інвесторів принципу – поєднувати високодохідні і досить ризиковані вкладення з менш ризикованими напрямками кредитування. Тип портфеля являє собою характеристику портфеля, яка базується на співвідношенні прибутку та ризику.

Тип кредитної політики банку характеризує принципові підходи до її здійснення з позиції співвідношення рівня дохідності та ризику кредитної діяльності банку. Виділяють три принципових типи кредитної політики банку: консервативний, поміркований та агресивний.

Консервативний тип кредитної політики банку спрямований на мінімізацію кредитного ризику. Така мінімізація розглядається як пріоритетна мета в здійсненні його кредитної діяльності. Орієнтуючись на даний тип кредитної політики, банк не намагається отримувати високі доходи за рахунок значного розширення обсягів кредитної діяльності. Механізмом реалізації даної політики є жорсткі критерії оцінки кредитоспроможності позичальників; мінімізація строків надання кредитів та їх обсягів; жорсткі умови надання кредиту та підвищення його вартості; використання жорстких процедур ліквідації проблемної заборгованості.

Поміркований тип кредитної політики характеризує типові умови її здійснення відповідно до загальноприйнятої банківської практики та орієнтується на середній рівень кредитного ризику.

Агресивний тип кредитної політики за пріоритетну мету кредитної діяльності ставить максимізацію прибутку за рахунок розширення обсягів кредитної діяльності, не враховуючи високий рівень кредитного ризику, що супроводжує ці операції. Механізмом реалізації політики такого типу є надання

Також розрізняють наступні можливі напрями аналізу кредитного портфеля: за строками кредитування; у розрізі видів кредитів; аналіз кредитного портфеля за рівнем ризику; аналіз галузевої структури кредитного портфеля; аналіз за категорією постачальника; аналіз за видами забезпечення тощо.

Аналіз кредитного портфеля потребує дослідження його структури в розрізі груп ризику, ступеня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників і т. п., а також вивчення динаміки кожної групи, сегментації кредитного портфеля. В сучасних умовах оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку залежить саме від правильної оцінки ризику, який бере на себе банк, здійснюючи різні операції.

З метою виявлення резервів для підвищення ефективності кредитної діяльності за умови запланованого рівня доходності та допустимого рівня ризику треба провести аналіз кредитного портфеля, аналіз структури та динаміки кредитного портфеля здійснюється за допомогою методики горизонтального і вертикального аналізу враховуючі такі параметри як строк кредитування, валюта кредитів, види забезпечення, рівень ризику.

Горизонтальний (або трендовий аналіз) діє можливість дослідити динаміку кредитного портфеля банку в цілому та його окремих статей. У процесі використання цього виду аналізу розраховується абсолютний приріст, темпи приросту окремих статей за ряд періодів і визначаються тенденції їх розвитку.

Вертикальний (або структурний) аналіз ґрунтується на структурному дослідженні кредитного портфеля. В процесі такого аналізу визначається частка окремої статті в загальній сумі кредитного портфеля. Під час аналізу кредитного портфеля у розрізі строків кредитування особливу увагу приділяють частці прострочених, пролонгованих і сумнівних кредитів. Результати аналізу зводяться до аналітичної таблиці.

Аналіз кредитного портфеля банківської системи має велике значення з погляду оцінки стійкості та ліквідності банків України. Справа в тому, що основну частину прибутку формують, як правило, саме за рахунок надання позик. Однак важливо не тільки те, який обсяг кредитів видав банк, але також й те, які ризики виникли у банку у зв'язку з видачею цих позик, наприклад чи буде повернуто заборгованість клієнта, чи платоспроможний клієнт у процесі всієї виплати кредиту та чи не виникне нова проблемна заборгованість для банку.

У другому розділі «**Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля банків України та АТ «УкрСиббанк» за 2016-2018 роки**» проведено аналіз структури кредитного портфеля банків України; аналіз динаміки та структури кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» а також проведено аналіз якості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» з погляду ризику.

Слід зазначити із аналізу активів банківської системи України за 2016-2018 роки, що існує чітка тенденція на збільшення резервів для відшкодування можливих утрат за активними банківськими операціями за останню звітну дату сягнула 43,67% що на 5,11% вище а ніж у 2016 році. Це свідчить про зростання неповернених кредитів та недовіри банку до клієнтів. Аналіз кредитного портфеля банківської системи має велике значення з погляду оцінки стійкості та ліквідності банків України.

Проблемні кредити у 2018 році становили 56,38% відповідно до кредитного портфеля, однак у 2016 році відсоток проблемних кредитів до кредитного портфеля склали 30,6% така тенденція свідчить про постійне погіршення якості кредитного портфеля банків. Крім того, як показує світова практика, коли рівень проблемної заборгованості у кредитному портфелі перевищує 10%, то виникає загроза економічній безпеці банків. Динаміка проблемних кредитів банків України в продовж 2016-2018 років має тенденцію до збільшення, таким чином станом на 2018 становило 630 767 млн. грн. що становить майже 56,38% кредитного портфеля банків України

Кредитів що надані суб'єктам господарювання за досліджуваний період збільшився та в порівнянні до усіх кредитів кредити що надані суб'єктам господарювання мають тенденцію до зменшення і на 2018 рік вони зменшились на 2,06 %.

Кредити що надані фізичним особам мають тенденцію до збільшення і в порівнянні до всіх кредитів тенденція залишається не змінна таким чином станом на

2018 рік кредити, що надані фізичним особам зросли на 1,93% відносно до 2016 року.

Проведений аналіз структури кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» за 2016-2018 рр. показав: найбільшу питому вагу в структурі кредитного портфелю аналізованого банку займають кредити юридичним особам: 94,54% у 2016 році, 94,78% у 2017 році, 94,5% у 2018 році. На другому місці посідають кредити фізичним особам: 5,46% у 2016 році, 5,22% у 2017 році, 5,5% у 2018 році.

Аналіз галузевої структури кредитного портфеля дає можливість визначити галузеву диверсифікацію кредитів і виявити надмірну концентрацію кредитних операцій в одному сегменті. Аналіз кредитного портфеля за галузями економіки показав, що найбільшу частку в структурі кредитного портфеля мали кредити надані у сферах енергетики – 24,61% у 2016 р., 25,14% у 2017 р. та 26,25% у 2018 р.; будівництва та нерухомості – 22,41% у 2016 р., 23,01% у 2017 р. та 21,54% у 2018 р.; нафтогазовій та хімічній промисловості – 16,39% у 2016 р., 15,18% у 2017 р. та 14,03% у 2018 р. Треба зауважити, що у 2018 році питома вага кредитів виданих на енергетику по відношенню до 2016 року збільшилися на 1,64 п. п., а ось кредитів виданих на будівництва і нерухомість зменшилась на 0,87 п. п.

Одним із заходів контролю за кредитним ризиком є забезпечення кредитів. Забезпечення це запасний метод отримання невиплаченого боргу (основної суми та процентів) у разі неплатоспроможності позичальника. Обсяг незабезпечених кредитів збільшився: у 2018 році по відношенню до 2016 року на 22 814 231 тис. грн., або на 66,34%; у 2018 році по відношенню до 2017 року на 7 415 999 тис. грн., або на 14,89%; у 2017 році по відношенню до 2016 року на 15 398 232 тис. грн., або на 44,77%. Кредити що забезпечені: зменшилися у 2018 році в порівнянні до 2016 року на 3 895 386 тис. грн., або на 5,21%; збільшилися у 2018 році по відношенню до 2017 року 4 173 762 тис. грн., або на 6,25%; зменшилися у 2017 році по відношенню до 2016 року на 8 069 148 тис. грн., або на 10,78%. Незабезпечені кредити збільшилися з 31,49% у 2016 році до 44,65% у 2018 році, тобто на 13,16 п. п. Кредити що забезпечені зменшилися з 68,51% у 2016 році до 55,35% у 2018 році, тобто на 13,16 п. п..

Важливим є розгляд основних складових кредитного портфелю з погляду якості кредитів. Так, не прострочені та не знецінені кредити збільшилися: у 2018 році по відношенню до 2016 року – на 5 672 035 тис. грн., або на 15%; у 2018 році по відношенню до 2017 року – на 6 154 187 тис. грн., або 16,48%. У 2017 році по відношенню до 2016 року не прострочені та не знецінені кредити зменшилися – на 482 152 тис. грн., або 1,28%. Прострочені та не знецінені кредити збільшилися: у 2018 році по відношенню до 2016 року – на 249 355 тис. грн., або на 48,93%; у 2018 році по відношенню до 2017 року – на 302 325 тис. грн., або на 66,21%. У 2017 році по відношенню до 2016 року прострочені та не знецінені кредити зменшилися – на 52 970 тис. грн., або на 10,40%. Знецінені кредити збільшилися: у 2018 році по відношенню до 2016 року – на 12 997 455 тис. грн., або на 18,34%; у 2018 році по відношенню до 2017 року – на 5 133 249 тис. грн., або на 6,52%; у 2017 році по відношенню до 2016 року – на 7 864 206 тис. грн., або на 11,09%.

Слід відзначити що в структурі кредитного портфеля банку з погляду якості кредитів за період 2016-2018 роки не прострочені та не знецінені кредити зменшились. Їх частка склала: 34,63% у 2016 році, 32,02% у 2017 році, 33,94% у 2018 році. Прострочені та не знецінені кредити збільшились за період 2016-2018 років. Їх частка склала: 0,47% у 2016 році, 0,41% у 2017 році, 0,6% у 2018 році. Знецінені кредити збільшились за період з 2016 по 2018 роки., це свідчить про підвищення рівня ризикованості кредитного портфеля банку. Їх частка склала: 64,90% у 2016 році, 67,57% у 2017 році, 65,46% у 2018 році.

До показників, що дають змогу оцінити дохідність кредитних операцій можна віднести такі:

- коефіцієнт дохідності кредитного портфель, відбувається зменшення дохідності вкладень з кожної гривні виданих кредитів. Зменшення темпів зростання значень цього коефіцієнта свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку;

- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку, відбувається збільшення дохідності, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій. Збільшення темпів зростання значень цього коефіцієнта свідчить про покращення ефективності кредитної політики банку;

- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів, відбувається зменшення відсоткових доходів у співвідношенні до відсоткових витрат. Зменшення цього коефіцієнта свідчить про погіршення рівня банківського менеджменту;

- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, відбувається зменшення відсоткового прибутку котрий припадає на одну гривню розмічених у кредитний портфель ресурсів. Зменшення цього коефіцієнта свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку.

До показників, що дають змогу оцінити ризик кредитного портфеля можна віднести такі:

- коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку, відбувається зменшення захищеності власним капіталом банку та власних коштів які припадають на одну гривню виданих кредитів. Зменшення темпів зростання значень цього коефіцієнта свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку;

- коефіцієнт якості кредитного портфеля, відбувається збільшується ризикованість та частка класифікованих кредитів за рівнем ризику в загальній сумі кредитного портфелю. Збільшення темпів зростання значень цього коефіцієнту свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку;

- коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку, відбувається збільшення коефіцієнту свідчить про погіршення якості кредитного портфеля банку з погляду його захищеності власним капіталом банку. Збільшення темпів зростання значень цього коефіцієнту свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку;

– коефіцієнт проблемних кредитів, відбувається збільшення показника, це свідчить про збільшення рівня кредитного ризику.

У третьому розділі «**Заходи щодо зниження ризику кредитного портфеля банку**» проаналізовані шляхи мінімізації кредитного ризику як основ ефективного управління банком кредитним портфелем банків України, запропоновані шляхи їх подолання, розглянуто метод диверсифікації кредитного портфеля комерційного банку АТ «УкрСиббанк» як способу зниження його ризикованості та запропоновано впровадження сек'юритизації як методу оптимізації управління ризиком кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк».

Банківські та кредитні операції є основним джерелом доходів для вітчизняних комерційних банків. Їх висока дохідність супроводжується підвищеним ризиком, тому вони залишаються найбільш ризиковою складовою банківського сектору. Саме тому, важливим аспектом у їх діяльності є ефективне управління ризиками, що передбачає як моніторинг, так і мінімізацію їх рівня.

До основних особливостей управління кредитним ризиком належать:

– політика управління ризиками. Вона має передбачати заходи щодо подолання негативних ситуацій спрямованих на пом'якшення наслідків тих із них, які неможливо передбачити повністю;

– рекомендації, що регламентують процедуру укладення кредитної угоди. Вони мають визначити склад документації, яка супроводжує кредитну заявку; передбачати комплексний аналіз кредитоспроможності позичальників, їх класифікацію за надійністю, що базується на кредитній історії, стані банківських рахунків і зобов'язань тощо;

– внутрішня система банківських лімітів. Вони забезпечують диверсифікацію кредитного портфеля за різноманітними факторами (термінами, сферами економічної діяльності, суб'єктами кредитування, видами кредитів, територіями);

– інформація про кредитний ризик і використання системи його оцінки, що передбачає: розробку системи кількісних і якісних показників за істотними факторами ризику; визначення оптимальних і критичних значень для кожного фактора кредитного ризику, зокрема і загалом;

– розробку стандартів банку щодо якості кредитів і дотримання вимог установлених регулюючими органами; класифікацію наданих кредитів за ступенем ризику;

– система моніторингу кредитного ризику в режимі реального часу із застосуванням спеціальних комп'ютерних процесів обліку та аналізу даних.

Існують заходи, щодо зниження кредитного ризику: уникнення ризику (свідоме рішення не наражатися на певний вид ризику); запобігання втратам (виконання дії, метою яких є зменшення вірогідності втрат і мінімізація їх наслідків); взяття ризику «на себе» (покриття збитків за рахунок власних ресурсів); перенесення ризику (перекладання ризику на інших суб'єктів, що здійснюються за допомогою хеджування).

Існує багато методів зниження ризикованості кредитного портфеля, їх розділяють на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх методів належать: лімітування, створення резервів, гарантії, поруки, застави, страхування, розподіл ризиків. До

внутрішніх методів належать: вибір видів і режимів здійснення кредитних операцій, лімітування, диверсифікація кредитного портфеля, створення резервів, здобуття додаткової інформації, моніторинг та контролінг ризику.

Одним із методів диверсифікації кредитного портфеля за ступенем ризику є статистичний метод.

Статистичні методи оцінки якості кредитного портфеля банку припускають, що вплив ризиків на кредитний портфель відображається на його якості. Статистичний метод розрахунку та оцінки ризику кредитного портфеля банку в загальному вигляді передбачає розрахунок дисперсії, варіації, стандартного відхилення, коефіцієнта варіації й асиметрії. Імовірність реалізації кредитного ризику банку характеризується розподілом ймовірностей. Основним статистичними показником визначення такої ймовірності (рівня ризику) виступає стандартне відхилення або коефіцієнт варіації. Розрахунок середньозваженого кредитного портфельного ризику, його дисперсії і середньоквадратичного відхилення дозволяє відстежити рівень диверсифікації кредитного портфеля банку.

Підсумовуючи слід зазначити, що показники семиваріації, середнього семіквадратичного відхилення і коефіцієнт асиметрії свідчать про те, що значення ризику кредитного портфеля має прийнятне відхилення в більшу сторону, ніж середньозважений портфельний ризик. Коефіцієнт асиметрії дорівнює 22,6%, що перевищує нормативне значення у 20%, таким чином він характеризує кредитний портфель як ризиковий.

Для того, щоб знизити високий рівень ризику кредитного портфеля пропонуємо використовувати наступну поетапну методику управління ризиком кредитного портфеля банку:

- перший етап, оцінка ризику кредитного портфелю банку;
- другий етап, прогнозування сукупного кредитного ризику банку;
- третій етап, визначення максимально допустимого для банку рівня кредитного ризику;
- четвертий етап, побудова оптимальної структури кредитного портфелю банку;
- п'ятий етап, порівняння фактичної та оптимальної структури кредитного портфелю банку;
- шостий етап, розробка заходів для покращення якості кредитного портфелю, оптимізації його структури;
- сьомий етап, оцінка кредитного ризику по певній позиції;
- восьмий етап, вибір метода управління кредитним ризиком по певній позиції банку.

Застосування даної методики дозволить банку визначити або скоригувати основні напрями кредитної політики банку та обирати варіант найбільш раціонального розміщення наявних кредитних ресурсів.

Процес сек'юритизації включає декілька основних етапів, які відображають діяльність його учасників від моменту видачі кредитів до моменту погашення цінних паперів, забезпеченим цими кредитами.

На першому етапі укладається угода банку-кредитора з позичальником про надання кредиту на певні суму і термін, визначаються шляхи та способи забезпечення та погашення цього кредиту.

На другому етапі видані кредити диференціюються кредитором за такими показниками, як терміновість, відсоткові ставки, кредитні ризики і ліквідність, на підставі чого ухвалюється рішення про продаж певних видів кредитів (низьколіквідних, довгострокових або високоризикових).

Головне завдання третього етапу – розміщення цінних паперів, забезпечених активами.

На четвертому етапі грошові кошти, які виплачує позичальник у процесі погашення боргу, акумулюються SPV для подальшого погашення цінних паперів і виплати відсотків за ними.

На п'ятому етапі відбувається погашення цінних паперів за рахунок акумульованих SPV грошових коштів.

Потому при виплаті відсотків по облігаціям на рівні 11%, організатор пулу отримає прибуток у розмірі 124%, що становить 24,8% на рік. Такі показники є досить високими та перебивають показники банківської маржі від операцій з розміщення кредитних коштів. У разі реалізації пулу за участю SPV виникають додаткові витрати у розмірі банківської маржі при купівлі заборгованості.

Потому можна зробити висновок про те, що використання сек'юритизації при кредитуванні є досить ефективним у сучасних банківських умовах. Так загальний відсоток за розміщеними кредитами пулу дорівнює 17%, а сек'юритизація принесла дохід у розмірі 24,8% на рік, при зменшенні ризиків дефіциту коштів унаслідок виникнення заборгованості. Ефект у розмірі 5 % виникає під час погашення позичальниками частини сум кредиту, у той час, як банк продовжує виплачувати за облігаціями лише відсотки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведені теоретичні узагальнення й отримано нове вирішення наукової проблеми – вдосконалення кредитного портфеля комерційного банку, що відображається у написанні пропозицій щодо зниження ризикованості кредитного портфеля. Це дало змогу сформулювати загальні теоретичні та практичні висновки, що відображають вирішення основних завдань роботи відповідно до визначеної мети дипломної роботи.

1. Аналіз основних підходів формування уточнює сутність поняття «кредитний портфель», його характеристики та структуру. Таким чином, кредитний портфель комерційного банку необхідно розглядати в широкому та вузькому значеннях. Кредитний портфель банку в широкому значенні – це комплексний інструмент управління (активами і пасивами) банку; у вузькому – набір кредитних інструментів для досягнення таких цілей, як: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп приросту очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної

ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг.

2. Визначено, що управління кредитним портфелем доцільно розглядати як процес, що складається із п'яти послідовних етапів: вибору кредитної політики; аналізу ринку кредитів; формування кредитного портфеля; перегляду кредитного портфеля; оцінки ефективності кредитного портфеля. Розв'язання проблеми управління кредитним портфелем комерційного банку значною мірою може бути вирішене завдяки ретельному аналізу кожного етапу процесу управління кредитним портфелем (якщо розглядати управління кредитним портфелем як процес, що складається із певних послідовних етапів). Саме тому, перед комерційними банками України постає питання удосконалення напрямів управління кредитним портфелем, які впливають з постійного аналізу та знаходження основних шляхів підвищення якості їх надання. Для ефективного управління структурою кредитного портфеля банку, необхідно здійснити класифікацію кредитів, що його формують.

3. Якісне управління кредитним портфелем дає змогу до балансування та стримування ризиків усього портфеля, контролювати ризики, притаманні тим чи іншим ринкам, кредитам, умовам діяльності, позиковим інструментам, клієнтам. Аналіз кредитного портфеля спочатку потребує дослідження його в структури розрізу груп ризиків, таких як, ступінь забезпеченості, форм власності позичальників, галузевої структури, ще треба вивчити динаміку кожної з груп сегментації кредитного портфеля. Сьогодні оцінка якості кредитного портфеля банку перш за все залежить від детальної оцінки ризику, який повинен взяти на себе банк коли здійснює різні операції.

Для оцінювання якості кредитного портфеля з погляду кредитного ризику застосовуються такі показники: коефіцієнт дохідності кредитного портфель; коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку; коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів; коефіцієнт прибутковості кредитних операцій; коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку; коефіцієнт якості кредитного портфеля; коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку; коефіцієнт проблемних кредитів.

4. Слід зазначити із аналізу активів банківської системи України за 2016-2018 роки що існує чітка тенденція на збільшення резервів для відшкодування можливих утрат за активними банківськими операціями за останню звітну дату сягнула 43,67% що на 5,11% вище а ніж у 2016 році. Це свідчить про зростання неповернених кредитів та недовіри банку до клієнтів. Аналіз кредитного портфеля банківської системи має велике значення з погляду оцінки стійкості та ліквідності банків України.

5. Проблемні кредити у 2018 році становили 56,38% відповідно до кредитного портфеля, однак у 2016 році відсоток проблемних кредитів до кредитного портфеля склали 30,6% така тенденція свідчить про постійне погіршення якості кредитного портфеля банків. Крім того, як показує світова практика, коли рівень проблемної заборгованості у кредитному портфелі перевищує 10%, то виникає загроза економічній безпеці банків.

Динаміка проблемних кредитів банків України в продовж 2016-2018 років має тенденцію до збільшення, таким чином станом на 2018 становило 630 767 млн. грн. що становить майже 56,38% кредитного портфеля банків України. Велика кількість проблемних кредитів призводить до падіння довіри до банків з боку вкладників та акціонерів, виникнення проблем із платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації банків.

6. Проведений аналіз структури кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» за 2016-2018 рр. показав: найбільшу питому вагу в структурі кредитного портфелю аналізованого банку займають кредити юридичним особам: 94,54% у 2016 році, 94,78% у 2017 році, 94,5% у 2018 році. На другому місці посідають кредити фізичним особам: 5,46% у 2016 році, 5,22% у 2017 році, 5,5% у 2018 році.

7. Аналіз галузевої структури кредитного портфеля дає можливість визначити галузеву диверсифікацію кредитів і виявити надмірну концентрацію кредитних операцій в одному сегменті. Аналіз кредитного портфеля за галузями економіки показав, що найбільшу частку в структурі кредитного портфеля мали кредити надані у сферах енергетики – 24,61% у 2016 р., 25,14% у 2017 р. та 26,25% у 2018 р.; будівництва та нерухомості – 22,41% у 2016 р., 23,01% у 2017 р. та 21,54% у 2018 р.; нафтогазовій та хімічній промисловості – 16,39% у 2016 р., 15,18% у 2017 р. та 14,03% у 2018 р. Треба зауважити, що у 2018 році питома вага кредитів виданих на енергетику по відношенню до 2016 року збільшилися на 1,64 п. п., а ось кредитів виданих на будівництва і нерухомість зменшилась на 0,87 п. п.

8. Одним із заходів контролю за кредитним ризиком є забезпечення кредитів. Забезпечення це запасний метод отримання невикрашеного боргу (основної суми та процентів) у разі неплатоспроможності позичальника. Обсяг незабезпечених кредитів збільшився: у 2018 році по відношенню до 2016 року на 22 814 231 тис. грн., або на 66,34%; у 2018 році по відношенню до 2017 року на 7 415 999 тис. грн., або на 14,89%; у 2017 році по відношенню до 2016 року на 15 398 232 тис. грн., або на 44,77%. Кредити що забезпечені: зменшилися у 2018 році в порівнянні до 2016 року на 3 895 386 тис. грн., або на 5,21%; збільшилися у 2018 році по відношенню до 2017 року 4 173 762 тис. грн., або на 6,25%; зменшилися у 2017 році по відношенню до 2016 року на 8 069 148 тис. грн., або на 10,78%. Незабезпечені кредити збільшилися з 31,49% у 2016 році до 44,65% у 2018 році, тобто на 13,16 п. п. Кредити що забезпечені зменшилися з 68,51% у 2016 році до 55,35% у 2018 році, тобто на 13,16 п. п..

9. В структурі кредитного портфеля банку з погляду якості кредитів за період 2016-2018 роки не прострочені та не знецінені кредити зменшились. Їх частка склала: 34,63% у 2016 році, 32,02% у 2017 році, 33,94% у 2018 році. Прострочені та не знецінені кредити збільшилися за період 2016-2018 років. Їх частка склала: 0,47% у 2016 році, 0,41% у 2017 році, 0,6% у 2018 році. Знецінені кредити збільшилися за період з 2016 по 2018 роки., це свідчить про підвищення рівня ризикованості кредитного портфеля банку. Їх частка склала: 64,90% у 2016 році, 67,57% у 2017 році, 65,46% у 2018 році.

10. До показників, що дають змогу оцінити дохідність кредитних операцій можна віднести такі: коефіцієнт дохідності кредитного портфеля, відбувається зменшення дохідності вкладень з кожної гривні виданих кредитів, це свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку; коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку, відбувається збільшення дохідності, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій, це свідчить про покращення ефективності кредитної політики банку; коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів, відбувається зменшення відсоткових доходів у співвідношенні до відсоткових витрат, це свідчить про погіршення рівня банківського менеджменту; коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, відбувається зменшення відсоткового прибутку котрий припадає на одну гривню розмічених у кредитний портфель ресурсів, це свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку.

До показників, що дають змогу оцінити ризик кредитного портфеля можна віднести такі: коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку, відбувається зменшення захищеності власним капіталом банку та власних коштів які припадають на одну гривню виданих кредитів, це свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку; коефіцієнт якості кредитного портфеля, відбувається збільшується ризикованість та частка класифікованих кредитів за рівнем ризику в загальній сумі кредитного портфелю, це свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку; коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку, відбувається збільшення коефіцієнту свідчить про погіршення якості кредитного портфеля банку з погляду його захищеності власним капіталом банку. Збільшення темпів зростання значень цього коефіцієнту свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку; коефіцієнт проблемних кредитів, відбувається збільшення показника, це свідчить про збільшення рівня кредитного ризику.

11. Одним із методів диверсифікації кредитного портфеля за ступенем ризику є статистичний метод. Статистичні методи оцінки якості кредитного портфеля банку припускають, що вплив ризиків на кредитний портфель відображається на його якості. Статистичний метод розрахунку та оцінки ризику кредитного портфеля банку в загальному вигляді передбачає розрахунок дисперсії, варіації, стандартного відхилення, коефіцієнта варіації й асиметрії. Імовірність реалізації кредитного ризику банку характеризується розподілом ймовірностей. Основним статистичними показником визначення такої ймовірності (рівня ризику) виступає стандартне відхилення або коефіцієнт варіації. Розрахунок середньозваженого кредитного портфельного ризику, його дисперсії і середньоквадратичного відхилення дозволяє відстежити рівень диверсифікації кредитного портфеля банку.

Підсумовуючи слід зазначити, що показники семиваріації, середнього семіквадратичного відхилення і коефіцієнт асиметрії свідчать про те, що значення ризику кредитного портфеля має прийнятне відхилення в більшу сторону, ніж середньозважений портфельний ризик. Коефіцієнт асиметрії дорівнює 22,6%, що

перевищує нормативне значення у 20%, таким чином він характеризує кредитний портфель як ризиковий.

12. Процес сек'юритизації включає декілька основних етапів, які відображають діяльність його учасників від моменту видачі кредитів до моменту погашення цінних паперів, забезпеченим цими кредитами.

На першому етапі укладається угода банку-кредитора з позичальником про надання кредиту на певні суму і термін, визначаються шляхи та способи забезпечення та погашення цього кредиту. На другому етапі видані кредити диференціюються кредитором за такими показниками, як терміновість, відсоткові ставки, кредитні ризики і ліквідність, на підставі чого ухвалюється рішення про продаж певних видів кредитів (низьколіквідних, довгострокових або високоризикових). Головне завдання третього етапу – розміщення цінних паперів, забезпечених активами. На четвертому етапі грошові кошти, які виплачує позичальник у процесі погашення боргу, акумулюються SPV для подальшого погашення цінних паперів і виплати відсотків за ними. На п'ятому етапі відбувається погашення цінних паперів за рахунок акумульованих SPV грошових коштів. При виплаті відсотків по облігаціям на рівні 11%, організатор пулу отримує прибуток у розмірі 124%, що становить 24,8% на рік. Такі показники є досить високими та перебивають показники банківської маржі від операцій з розміщення кредитних коштів. У разі реалізації пулу за участю SPV виникають додаткові витрати у розмірі банківської маржі при купівлі заборгованості. Використання сек'юритизації при кредитуванні є досить ефективним у сучасних банківських умовах. Так загальний відсоток за розміщеними кредитами пулу дорівнює 17%, а сек'юритизація принесла дохід у розмірі 24,8% на рік, при зменшенні ризиків дефіциту коштів унаслідок виникнення заборгованості. Ефект у розмірі 5 % виникає під час погашення позичальниками частини сум кредиту, у той час, як банк продовжує виплачувати за облігаціями лише відсотки. Застосування даної методики дозволить банку визначити або скоригувати основні напрями кредитної політики банку та обирати варіант найбільш раціонального розміщення наявних кредитних ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

-

АНОТАЦІЯ

Орба Д.А. «Дослідження показників кредитних ризиків комерційного банку як інструмент антикризового управління» – на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття ступеню вищої освіти «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2020.

Кваліфікаційна робота магістра присвячена вирішенню актуального наукового завдання - розробки заходів щодо зниження ризикованості кредитного портфеля комерційного банку.

Визначено теоретичні та методичні основи формування кредитного портфеля комерційного банку.

Проведено аналіз кредитного портфеля банків України та АТ «УкрСиббанк».

Розроблено заходи щодо зниження ризикованості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк» за рахунок впровадження диверсифікації, як способу зниження його ризикованості та сек'юритизації, як методу оптимізації управління ризиком кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк»

***Ключові слова:** кредитна діяльність, кредитний портфель, кредитний ризик, мінімізація кредитного ризику, диверсифікація, сек'юритизація, проблемні кредити, проблемна заборгованість.*

АННОТАЦИЯ

Орба Д.А. «Исследование показателей кредитного риска коммерческого банка как инструмент антикризисного управления» - на правах рукописи.

Квалификационная работа магистра на получение степени высшего образования «магистр» по специальности 072 - Финансы, банковское дело и страхование. - Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2020.

Квалификационная работа магистра посвящена решению актуальной научной задачи - разработки мероприятий по снижению рискованности кредитного портфеля коммерческого банка.

Определены теоретические и методические основы формирования кредитного портфеля коммерческого банка.

Проведен анализ кредитного портфеля банков Украины и АО «УкрСиббанк».

Разработаны мероприятия по снижению рискованности кредитного портфеля АО «УкрСиббанк» за счет внедрения методики диверсификации, как способа снижения его рискованности и секьюритизации, как метода оптимизации управления риском кредитного портфеля АО «УкрСиббанк».

***Ключевые слова:** кредитная деятельность, кредитный портфель, кредитный риск, минимизация кредитного риска, диверсификация, секьюритизация, проблемные кредиты, проблемная задолженность.*

ANNOTATION

Orba D.A. " Research of credit risk indicators of a commercial bank as a tool of anti-crisis management " - On the rights of the manuscript.

Master's qualification work for the acquisition higher education degree "Master" in the specialty 072 - Finance, Banking and Insurance. - Donbas State Machine-Building Academy of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2020.

Master's qualification work is devoted to the solution of the actual scientific problem - to develop measures to reduce the riskiness of a commercial bank loan portfolio.

The theoretical and methodological foundations of forming a loan portfolio of a commercial bank are determined.

The analysis of the loan portfolio of Ukrainian banks and JSC "Ukrsibbank" was conducted.

Measures have been developed to reduce the riskiness of the loan portfolio of JSC "Ukrsibbank" due to introduction a diversification method as a way to reduce its riskiness and introduce securitization as a method of optimizing loan portfolio risk management JSC "Ukrsibbank".

Key words: *credit activity, loan portfolio, credit risk, credit risk minimization, diversification, securitization, problem loans, problematic debt.*